

Právní dějiny

Úvod, stát a právo ve starověku

Ladislav Vojáček

■ úvod

- výuka
 - literatura k Právním dějinám (základní a další)
 - katedra právních dějin
 - právní historici
- ## ■ základní pojmy, periodizace
- ## ■ (stát a právo ve starověku)

PRAKTIKUM
PRÁVNÍCH
DĚJIN

3. upravené vydání

Ladislav Vojáček
a kolektiv

Vydavatelství a nakladatelství
Aleš Čeněk, s.r.o.



Právní dějiny

§ Karel Schelle a kolektiv

Vydavatelství
a nakladatelství
Aleš Čeněk, s.r.o.





MASARYKOVA UNIVERZITA
PRÁVNICKÁ FAKULTA

NÁSTIN PRÁVNÍCH DĚJIN

Ladislav Vojáček
Karel Schelle
Naďa Štachová
Jaromír Tauchen

Michaela
Židlická
Karel
Schelle

PRÁVNÍ DĚJINY

1

starověk

PRÁVNÍ DĚJINY

Marta Kadlecová
Karel Schelle
Renata Veselá
Eduard Vlček
Ladislav Vojáček
Michaela Židlická


EURO
LEX
BOHEMIA

PROGRAM EVROPSKÁ PRÁVNÍ STUDIA



MASARYKOVA UNIVERZITA
PRÁVNICKÁ FAKULTA

EVROPSKÉ PRÁVNÍ DĚJINY

(Skriptum pro výuku v rámci
Evropských právních studií)

Ladislav Vojáček
a kolektiv

KEY Publishing

Právní dějiny integrující se Evropy



Ladislav Vojáček
a kolektiv

Edice PRÁVO





DĚJINY
VEŘEJNÉHO PRÁVA
VE STŘEDNÍ EVROPĚ.

NAPSAL

D^Ě KAREL KADLEC,
Ř PROFESOR PRÁVNICKÉ FAKULTY KARLOVY UNIVERSITY.

ČTVRTÉ REVIDOVANÉ VYDÁNÍ.

*Ladislav Vojáček
Holešův*

F. Dlask

V PRAZE.
NÁKLADEM VLASTNÍM.
VYTISKLA KNIHTISKÁRNA „TYPUS“, PRAHA-SMÍCHOV.
1928.

Jaromír Kincl a kolektiv

VŠEOBECNÉ DĚJINY STÁTU A PRÁVA

*Schváleno rozhodnutím ministerstva školství
České socialistické republiky čj. 28 814/83-31 ze dne 3. listopadu 1983
jako celostátní vysokoškolská učebnice pro studenty právnických fakult.*

*Schválilo ministerstvo školstva SSR dňa 17. 11. 1983
číslo Š 14266 ako celoštátnu vysokoškolskú učebnicu
pre právnické fakulty vysokých škôl.*

PANORAMA PRAHA 1983

Evropské dějiny práva

Hans Hattenhauer

*Hodně štěstí
k Vaším
Manoženinám
Ti přeje
Monika*

*Ladislav Půjálč
Holešov*

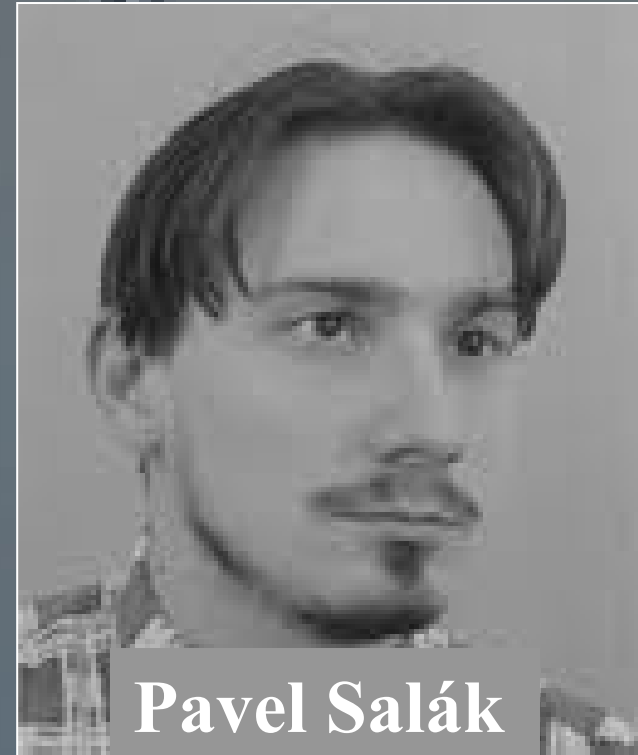




Marta Kadlecová Stanislav Balík ml. Karel Schelle



Nad' a Štachová



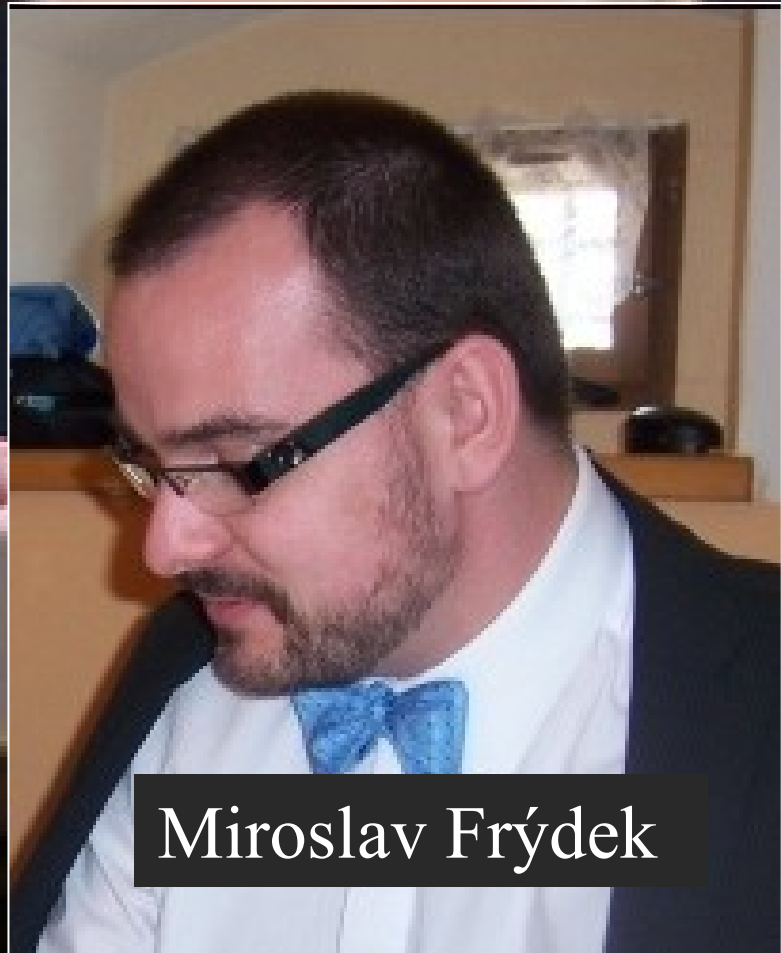
Pavel Salák



Jaromír Tauchen



Renata Veselá



Miroslav Frýdek

Eduard Vlček





[Small signature or studio mark]

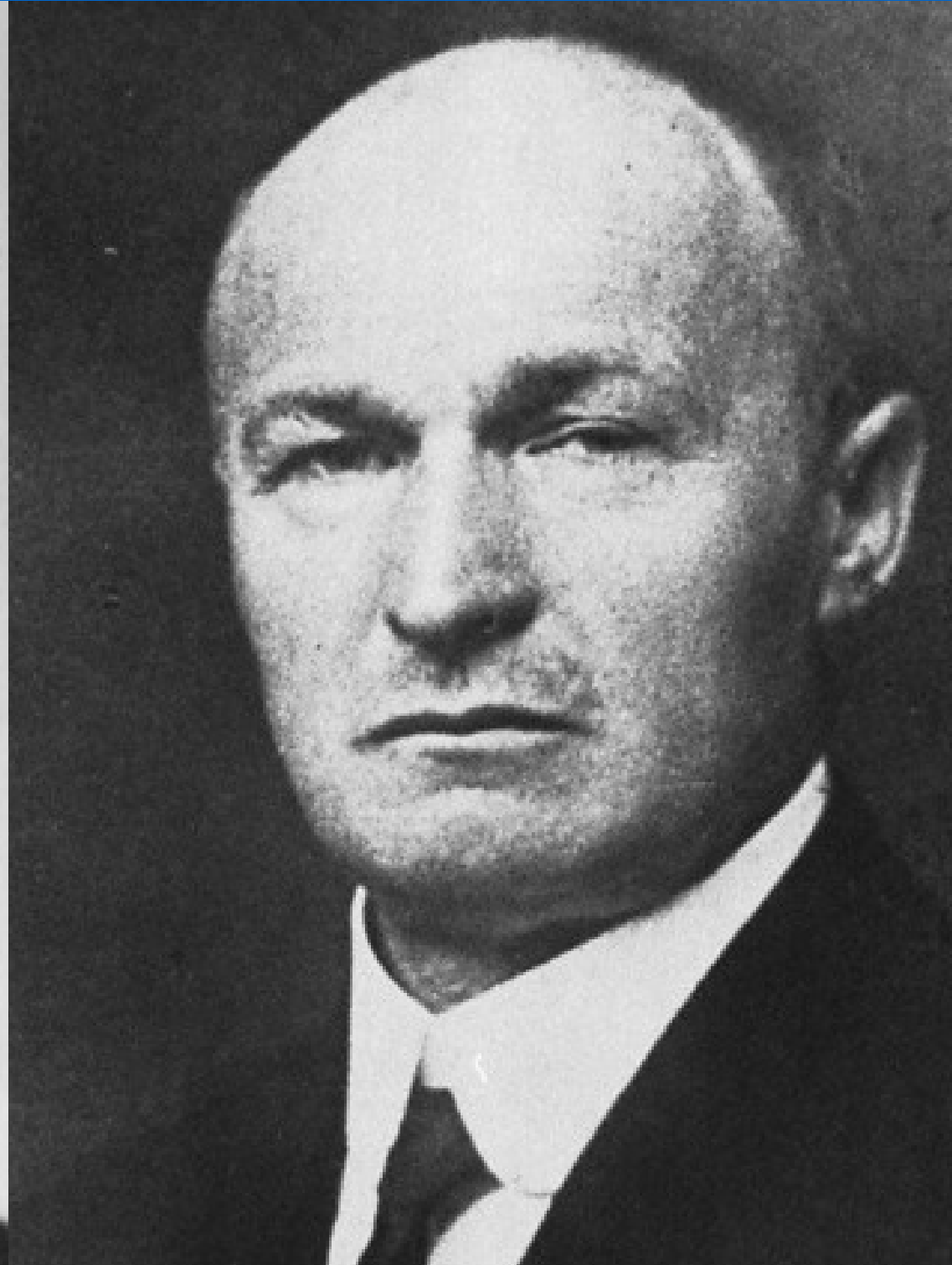
642

Prof. Dr. JAROMÍR ČELAKOVSKÝ.

[Faint text below the name, possibly a studio or photographer's name]



František Čáda



Bohumil Baxa

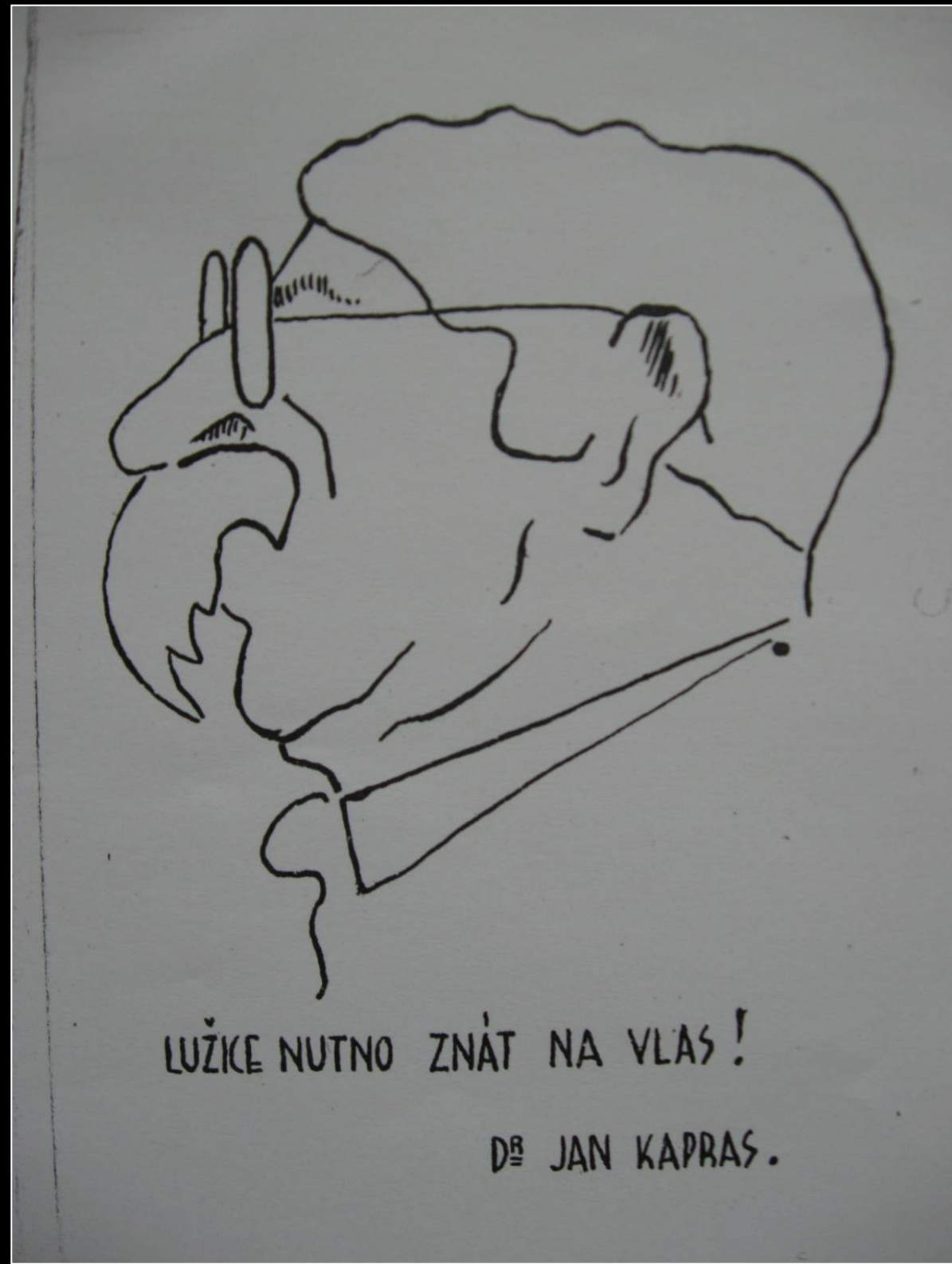


Prof. JUDr. KAREL KADLEC,
† 4. XII. 1928.



KAREL VELIKÝ BYL BÍBR.

DR MILOSLAV STIEBER.



Václav Vaněček





Karel Malý



Vladimír Kindl



Jan Kuklík

**Karolina
Adamová**





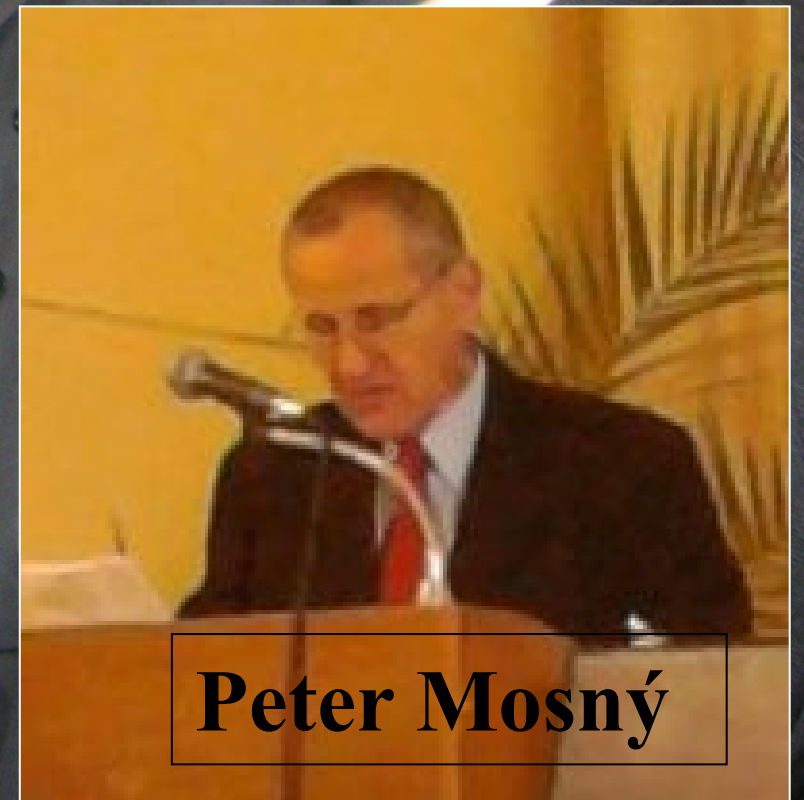
Ondřej Horák

Vilém Knoll

Jozef Klimko



Jozef Beňa



Peter Mosný

Základní pojmy, periodizace

Právní systémy

- evropský kontinentální
- anglosaský
- náboženské systémy

Právo

- soukromé
- veřejné

Právo v historickém vývoji

= velmi pestrá paletu různých forem, pramenů a oblastí práva

- jejich podoba, význam a vzájemné relace se měnily v čase
- můžeme rozlišovat mezi
 1.
 - a) právem nepsaným
 - b) právem psaným
 2.
 - a) obyčejovým právem
 - b) právem zachyceným v normativních právních aktech
 - c) právem vzešlým z rozhodování soudů
 3.
 - a) zpočátku relativně jednotným právním řádem
 - b) pozdějším právním partikularismem
 - c) moderním pojetím práva (s počátky za absolutismu)

Právo

- soukromé
- veřejné

Formy práva

- jejich podoba, význam a vzájemné relace se měnily v čase
- právo nepsané
 - dlouho (až do kodifikací) jasně dominovalo
 - i nejstarší zákony vyhlašovány ústně
- právo psané
 - písemná podoba zpočátku není podmínkou platnosti

Prameny práva

= vnější formy, v nichž je zachycen obsah právních vztahů (= prameny práva ve formálním smyslu)

- právní obyčeje
- normativní právní akty
- precedenty
- normativní smlouvy

Právní obyčej

= pravidlo chování

- vytvořené ve společenském povědomí
- opírající se o všeobecné přesvědčení obyvatelstva a aplikujících orgánů o jeho správnosti a
- pro případ porušení sankcionované státem

Normativní právní akty

= výsledek uvědomělé právotvorné činnosti státních orgánů

a) původně

– panovník

b) v době stavovské monarchie

– panovník + stavovský sněm

– městské, vrchnostenské a d. orgány

c) za absolutismu

– panovníci

– vrchnosti, městské orgány

+ církevní orgány

Soudcovská tvorba práva

= původně individuální právní akt, který získá normativní povahu

- precedens

- soudní
- správní

- typický pro systémy s převahou nepsaného práva, dnes pro anglosaské právo

Právní knihy

- = soukromé zápisy platného práva
- = pouze prameny poznání práva,
ale ...

Oblasti středověkého práva (typické pro střední Evropu)

hlavní kritérium = příslušnost ke spol. vrstvě

- 1. šlechtické (zemské) právo
- 2. partikulární práva
 - a) městská práva
 - b) horní právo
 - c) selská (vrchnostenská) práva
 - d) lenní právo a d.
- + d) kanonické právo
- e) (římské právo)

Odvětví „moderního“ práva

- hlavní kritérium = předmět úpravy
 - ústavní právo
 - občanské právo (hmotné a procesní)
 - trestní právo (hmotné a procesní)
 - obchodní právo
 - správní právo
 - finanční právo
 - pracovní právo
 - rodinné právo a d.

Vznik státu

= postupný, dlouhodobý proces oslabování rodových struktur

→ řada podobných rysů otrokářských a feudálních států

- raně otrokářské státy se silnou centrální mocí
- patrimoniální středověké státy

Základní typy státu a práva

1. Starověké (otrokářské) státy a právní řády
2. Středověké (feudální) státy a právní řády
3. Raně novověké (absolutistické) státy a právní řády
4. Konstituční státy a právní řády kapitalistické éry
5. Státy a právní řády sovětského typu
6. Fašistické státy a právní řády

Starověké státy a právní řády

- raněstarověké státy (raněotrokářské, východní samovlády, východní despocie)
 - Mezopotámie, Chetitě, Čína, Indie, Egypt, Izrael
- vyspělé otrokářské státy
 - řecké státy a Římská říše

Středověké (feudální) státy a právní řády

1. centralizující státní moc ranného středověku (patrimoniální stát)
- (2. feudální rozdrobenost)
3. stavovství a stavovská monarchie

Raně novověké absolutistické státy a právní řády

- panovnické samovládí
- centralizace
- byrokratizace
 - ➡ nová podoba státního aparátu
- nárůst agendy
- vliv přirozenoprávních teorií
 - ➡ počátky přeměny právního řádu
- osvícenský absolutismus ve střední a východní Evropě


Obecně k vývoji státu ve středověku a na začátku novověku

- 1. patrimonialní pojetí státu (úřednický stát)
 - středobodem státní organizace ve středověku panovník
- 2. stát jako právnická osoba →
 - a) nejdříve moc v rukou panovníka a stavů
 - b) za absolutismu panovnické samovlády, centralizace států, byrokratizace státního aparátu (růst agendy), vliv přirozeného práva (nové pojetí práva); osvícenský absolutismus ve střední Evropě

Konstituční státy a právní řády kapitalistické éry

- ústava = základní zákon státu
 - psaná
 - nepsaná
 - dělba moci
 - občanská práva
 - rovnost před zákonem → členění
právního řádu podle předmětu úpravy
- = právní stát

Státy a právní řády sovětského typu

- zejména Sovětské Rusko (pak SSSR) a evropské země sovětského bloku
- stát a právo jako přechodné formy 
 - představa o jejich „odumírání“ (fakticky vzrůst vlivu)
 - malá úcta k právu
- formálně ústavy
- dělba moci nahrazena dělbou práce
- vedoucí úloha strany (fakticky a někdy i de iure)
- tvorba a aplikace práva = třídní přístup
- nová právní odvětví

Fašistické státy a právní řády

- rozmanité podoby
- vůdcovský princip
- nacionalismus a uplatňování rasových teorií
- paternalistický přístup státu
- v právu nerespektování základních zásad zákonnosti

2. Starověké státy a právní řády

- raněstarověké státy (východní samovlády, východní despocie)
 - Mezopotámie, Chetitě, Čína, Indie, Egypt, Izrael
- vyspělé starověké státy
 - řecké státy a Římská říše

Charakteristické rysy raněotrokářských států

- monarchie (král, faraon, lugal, císař, basileos, ...)
- despotická moc panovníka (→ ne dělba moci)
- teokracie (chrám a palác)
- přežívání občinového, kolektivního hospodaření (zavodňovací práce), nerozvinutost soukromého vlastnictví
- patriarchální otroctví
- obyčejové právo + soupisy práva

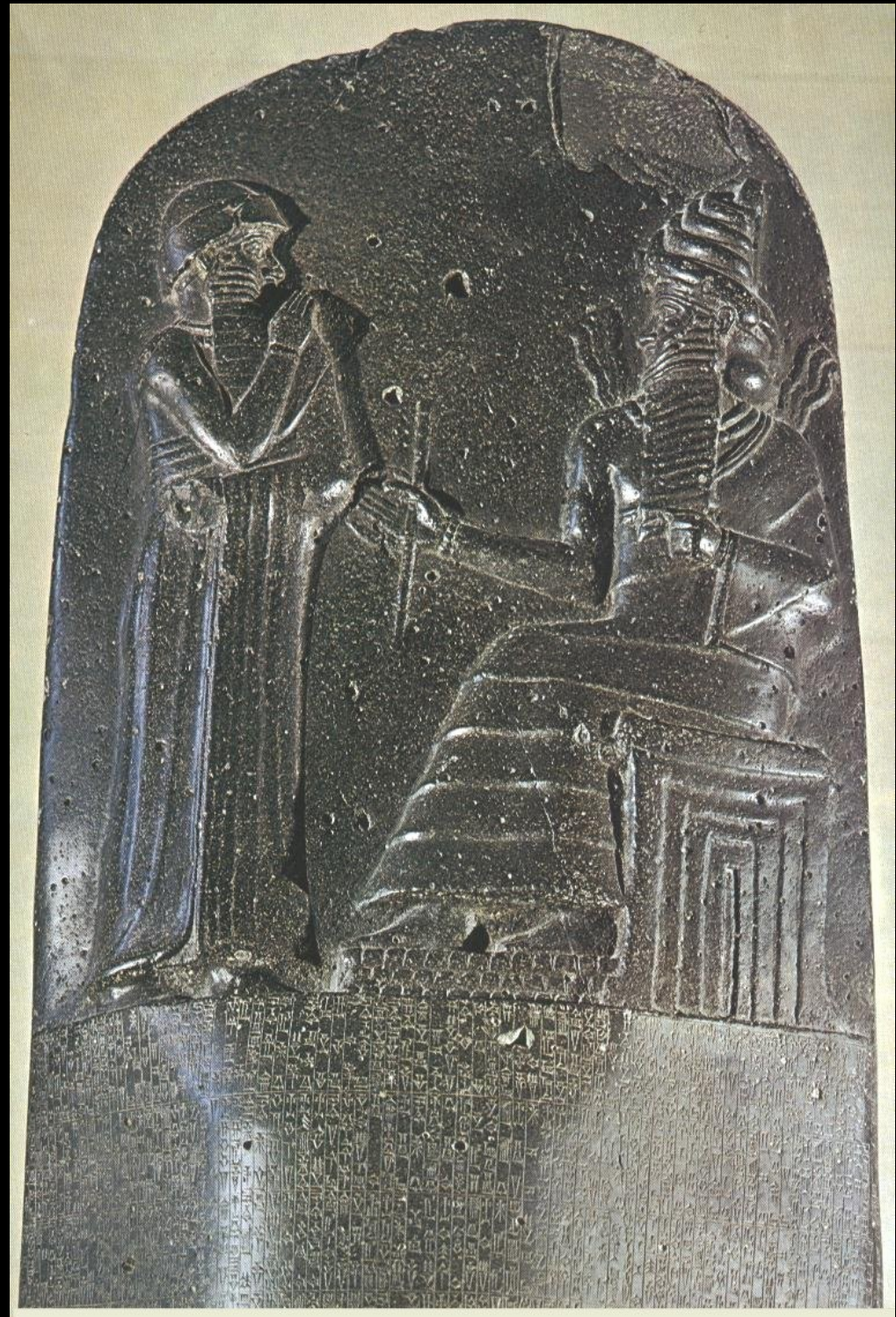
Právo a právní památky

■ obyčejové a soupisy práva

- sumerské zákony krále Urnammu (konec 3. tisíciletí př. n. l.)
- akkadské Bilalamovy zákony (zač. 2. tisíciletí)
- Chamurappiho zákoník (začátek 2. tisíciletí)
- egyptské hepu (hep)
- izraelská Kniha smlouvy z 9. nebo začátku 8. století př. n. l.

Právo zachycené v právních památkách

- původ od boha (bohů)
- převaha trestních norem
- kazuistické
- odráží sociální rozvrstvení
- „oko za oko, zub za zub“
- kruté tresty (+ ex officio, individualizace trestu, prvek msty, symbolika)
- ordálové praktiky



Řecko – období vývoje

- mykénské (16. – 13. st. p. n. l.)
- temná staletí (homérské Řecko; 12. – 9. st. p. n. l.)
 - zpravidla označováno za předstátní období
- archaické (rané; 8. – 6. st. p. n. l.)
- klasické (5. st. p. n. l. – 336 p. n. l.)
- helenistické (336 – 30 př. n. l.)

Klasické období

- již z dřívější doby městské státy
- různá státní zřízení od aristokracie (Sparta) po demokracii (Athény)
- příprava: Solónovy a Kleisthenovy reformy v Athénách
- orgány: ekklésia, búlé (rada pěti set), heliaia, areopág (bývalí archonti), úřady



Jean-Léon Gerome: Phryne před Areopagem



Demokratické zásady výkonu úřadů

- los, volba
- princip annuity
- princip odpovědnosti (měsíční správy radě)
- princip kolegiality (rozhodování ve sborech)
- princip bezplatnosti
- princip jedné instance
- zákaz kumulace a iterace (= 1x za život)

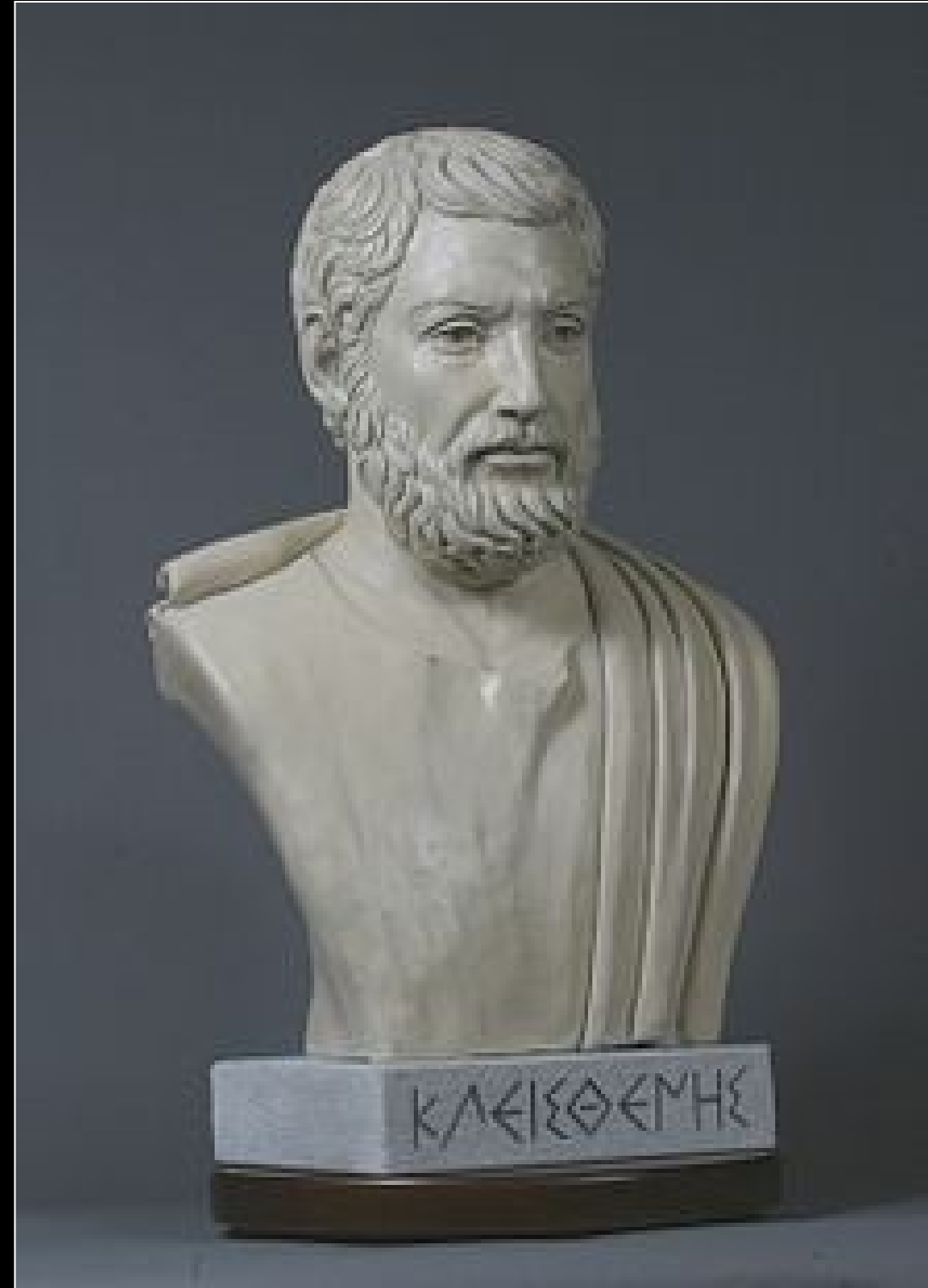
Právní památky

- Lýkurgova ústava ze Sparty (konec 8. st. p.n.l.)
- Drakónovy zákony z Athén (621 p.n.l.)
- Solónovy reformy 594/593 p.n.l. (timokratický princip)
- Kleisténovy reformy asi 508 p.n.l. (územní princip)
- Gortýnské zákony z Kréty (1. pol. 5. st. p.n.l.)

Solón



Kleisthenés



Periodizace dějin starověkého Říma

- královské období (8. – 6. st. p.n.l.)
 - předstátní
- republika (5. st. p.n.l. – přelom letopočtu)
 - reformy Servia Tulia
- císařství (1. – 5. st.)
 - principát (do přelomu 3. – 4. století; Diokleciánovy reformy)
 - dominát